

***СИНЕРГЕТИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО
СУСПІЛЬСТВА**

Стаття опублікована у збірнику «Матеріали I Всеукраїнської заочної практичної конференції «Актуальні питання сучасної економіки» Частина IV. – Умань, 2010. – С.180 – 182.

В сучасній європейській науці протягом останніх десятиліть особливого значення набула синергетика – вчення про самоорганізацію складних нелінійних і динамічних систем. Для синергетики предметом виступають механізми самоорганізації, фактори створення і руйнування структур, шляхи переходу від хаосу до порядку і навпаки. Синергетика розглядає довколишній світ як нелінійний, як такий, в якому переважає випадковість над закономірністю. Синергетика виступає засобом осмислення процесів у системах усіх рівнів матеріальної і духовної організації.

Оскільки суспільство є складною і самоорганізованою системою, синергетика розглядає і його. Але на відміну від класичного підходу до вивчення суспільства, для якого властивим є уявлення про суспільну систему як строго детерміновану, в якій випадковість і нестабільність оцінюється як патологія і відхилення, синергетичний підхід до суспільства, насамперед полягає в утвердженні уявлення про те, що суспільство є нелінійною системою. Випадковість, перериви поступовості, флуктуації для суспільної системи навіть більш властиві і необхідні ніж для систем інших рівнів [4, с.112].

Прикладом кардинального відходу від ідей класичної науки в синергетиці є ідея альтернативності соціального розвитку. Навіть представники детермінізму в соціальних науках погоджуються з тим, що в суспільному розвитку спостерігаються періоди порівняної стабільності, які перериваються періодами руйнації соціального порядку, розриву сталих зв'язків, розпорошення цілих підсистем. У синергетиці стан нестабільності системи позначається терміном «ентропія». Момент стану найбільшої нестабільності соціальної системи, що фактично увергається в хаос є унікальним через формування двох і більше

альтернативних шляхів майбутнього розвитку, який повністю заперечує попередні етапи розвитку. В такому стані система стає особливо чутливою до навіть найменших відхилень. Тоді невелика група осіб, або одна людина можуть стати активним суб'єктом історії і повернути хід соціального життя зовсім у інше русло [2, с.323]. Особливої ваги набувають харизматичні лідери [3, с.63].

Відхід від класично-наукової інтерпретації соціального життя спостерігається вже в творчості науковців – членів Римського клубу. Ще в 70-х рр. ХХ ст. вони доводили, що планувати суспільний розвиток, спираючись на знання попередніх етапів історичного процесу неможливо, оскільки попередній механізм рівноваги соціального життя руйнується незворотно.

«Синергізму» як концепції соціальних процесів передувала соціальна теорія К.Поппера і, особливо його вчення про «відкрите суспільство». Концепція «відкритого суспільства» в більшості своїх компонентів збігається з вченням про «громадянське суспільство». Адже, з точки зору К.Поппера «відкрите суспільство» це суспільство, де громадяни активно і свідомо залучені в соціальну активність і не перекладають відповідальність за своє життя на державу, вождя чи популярного харизматичного політичного лідера.

Поняття «відкритого» і «закритого» суспільств в науковий обіг запровадив А.Бергсон, для якого головною темою філософського дискурсу була тема прогресу людського суспільства, його критеріїв і спрямованості, його космологічних передумов, його смислу для людини, як вільного співтворця процесу космічної еволюції. Два способи існування суспільства зумовлюються двома типами моралі: статичної і динамічної. Статична мораль (система звичок, стійких стереотипів соціального інстинктоподібної поведінки, яка доведена до механічного автоматизму навиків суспільства, жорстко заданих і незмінних в часі ритуалів і норм, в основі своїй безособових, але таких, що авторитарно підтримуються задля збереження соціальної дисципліни та ієрархічно субординованого порядку) зумовлює існування «закритих суспільств». Динамічна мораль (особистісне втілення принципів людської свободи,

творчості, любові, тривалості) зумовлює існування «відкритого суспільства». «Відкрите суспільство» - це не закована структура, а творчий еволюційний процес, співвіднесеність якого до світового цілого втілюється в енергії діяльності конкретних історичних осіб, які у процесі своєї творчої діяльності переживають унікальні відчуття відкритості, любові і співпричетності до космічної творчості і ці свої відчуття здатні передавати масам.

Громадянське суспільство – це насамперед «відкрите суспільство». Синергетичний підхід до тлумачення сутності громадянського суспільства окрім констатації свободи самоорганізації колективів і груп людей передбачає також і виявлення таких цінностей як доброзичливість, привітність, дружелюбність. Вказані цінності закорінені в почуттях людської відкритості, довір'я, приязності і мають особистісний рівень вираження.

Синергетичний підхід передбачає замість зосередження на структурі громадянського суспільства і вивчення функціонування громадянського суспільства як соціальної системи акценту на круговому взаємозв'язку громадянина і суспільства, що виникає у контексті формування активного нелінійного комунікативного середовища [1, с.187]. Суспільство як результат соціальної самоорганізації у формі політико-правовій і культово-релігійній суттєво залежить від типу особистості. Такі якості громадянина як відкритість, діалогічність, суверенність, повага до права і свободи як своєї власної, так і інших громадян зумовлюють ефективність громадянського суспільства. Отож, синергетична інтерпретація передбачає більш рельєфніше бачення громадянського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аршинов В.И., Савичева Н.Г. Гражданское общество как проблема коммуникативного действия // Синергетика: человек, общество. М., 2000. – С.185 – 195.
2. Василькова В.В. Порядок и хаос в развитии социальных систем. – Спб., 1999. – 386 с.

3. Венгеров А. Синергетика и политика // Общественные науки и современность. – 1993. – №4. – С.62 – 68.

4. Голосенко И.А. Питирим Сорокин о внутренних нарушениях социального порядка // Вопросы философии. – 1992. – №12. – С.110 – 116.